

Elostelelun filosofiaa

Markiisi de Sade, *Filosofia Budoaarissa* (1795). Suomen-
tanut Tommi Nuopponen,
Summa, Helsinki, 2003, 191 s.

Uskoisin että ennen vanhaan, kauan siten oli olemassa sellainen elämäntapa jota voi nimittää irstailevaksi tai elostelevaksi. Sitä opetetaan budoaarissa. Nuopponen käyttää termiä 'libertiini' jolloin pitäisi kai puhua myös libertinismita? Nuo termit eivät liene vakiintunutta suomea, ainakaan minun sanavalikoimaani ne eivät kuuluneet ennen kuin omistauduin Sade-tutkimukselle 1980-luvun lopussa. Suomen sanat 'irstaileva' ja 'elosteleva' eivät kuitenkaan sisällä viitettä vapauteen, vapauteen sovinnaisista normeista ja uskonnon siteistä siten kuin 'libertinistinen'. Sanalle on siis tilaus suomen kieleen, kun tarkoitetaan elämää, joka on omistettu vapaalle ja rajoituksettomalla oman nautinnon palvonnalle. Sade on libertinisti juuri tässä mielessä, vapain ihminen joka on koskaan elänyt, kuten fraasi kuuluu. Valitettavasti vapaa ihminen vietti melkein 30 vuotta eri vankiloissa ja hulluhuoneilla.

Elostelu ja irstailu saattoivat olla elämäntapa 1700-luvun Ranskan aateliston parissa, ja Sade kuului ylhäisaateliin. Tämä oli ennen sitä suurta kontrollin, valvan ja valvonnan vallankumousta joka koettiin joskus 1800-luvun lopulla, ja jota Foucault niin mielenkiintoisesti kuvaa. Saden romaanit kuvaavat moraalialia ja vapautta ennen sitä. Mitä tapahtui? Saden aikaan vapauksia rajoitettiin käyttämällä kirkon ja valtion lakeja ja niiden säättämiä rangaistuksia. Jumalanpilkka ja luonnoton seksuaalisuus, kuten sodomia, olivat kuolemalla rangaistavia rikoksia. Sade itse veti päälleen kuolemantuomion Aixissa kun oli Marseilleissa nainut omaa miespalvelijaansa. Ajatus on yksinkertainen: on olemassa laki sodoman sanktioimisesta, irstailija haluaa sodomiaa, hän suorittaa ja tuloksena on kuolemanrangaistuksen uhka. Sade ajattelee tilannetta äärimmäisen kiihottavana ja motivoivana, koska juuri rangaistuksen vaara ja rikollisuuden leima tekee teosta erityisen. Vapaus vaatii, että normi on ri-

kottava ja murtauduttava ulos sen taika-piiristä. Tätä Saden sankarit, kuten herra Dolmancé ja rouva Saint-Ange tekevät ja opettavat pikku oppilaalleen Eugénielle, 15 v. Tyttö oppii hyvin valistuksen hengessä. Opettajat kertovat ja näyttävät mitä jumalanpilkka, laittomuudet ja moraalien rajojen rikkominen todella merkitsevät. Saden aikana kaikki on selvää ja helppoa. On olemassa hyvä tapa, kirkon opetukset ja lain määräykset. Sitten on olemassa yksilö, joka valistuksen suuren aatteen nimissä on löytämässä oman yksilöllisyytensä. Laki ja minä törmäävät yhteen. Saden ajatus on, että minä voittoa jos niin haluaa. Rikkomalla tapoja, moraalialia, uskontoa ja lakia vastaan, hän löytää oman minuutensa ainutkertaisuuden, tunteen, joka on täysin ekstaattinen. Kaikkien normien ulkopuolelle viety minä kokee orgasmin, joka ei ole enää mikään seksuaalinen tuntemus vaan metafyyminen hurmio vapauden äärellä, täysin solipsistinen tunne.

Irstailun mahdottomuus modernissa

Näin oli joskus, silloin kun kontrollin keinot olivat vielä alkeelliset. Toisin ovat asiat nykyään. Sade oli pedofiliaan taipuvainen biseksuaali, joka jaksoi kiinnostua anaaliseksi elämänsä loppuun asti. Mutta tuohon aikaan ei ollut biseksuaaleja, homoja, lesboja ja sadisteja. Miten Sade olisi voinut olla sadisti. Sade oli ja eli ennen sadismia, koska sadismi nimettiin 1800-luvun lopulla hänen kunniaksensa. Masokismi taas nimettiin Leopold Sacher-Masochin mukaan. Tuohon aikaan oli vain anaaliseksi rangaistavuus lakiin kirjoitettuna, kirkon toiveiden mukaisesti. Ja joillakin elostelijoilla oli tarve naida tuolla 'väärällä tavalla'. Se kun kuului olennaisesti elostelijan ohjelmaan, jossa piti olla väriä, vaihtelua ja innoitusta. Pelkkä avioseksi ei mitenkään voi riittää. Saint-Ange antaa sykhdyttävän kuvauksen omasta avioliitostaan (s. 51-52). Eugénie kommentoi: "Onpa kovin poikkeava toive!" Rouva paljastaa, että hänellä on ollut yli kymmenentuhatta rakastajaa. Erikoisuudet ja määrä eivät sulje toisiaan pois. Rouva suosittelee anaaliseksiä naisille pistämättömin utilitaristisin perustein: ei tauteja, ei tule raskaaksi, neitsyys säilyy kauppatavarana ja silti nauttii yhtä paljon. Logiikka puree. Samalla naiset ovat tasa-arvoisia miehen kanssa.

Molemmat pystyvät samaan nautintoon. Saden naiset osaavat filosofoida.

Miten on asia modernissa yhteiskunnassa? Nyt irstailija ei suinkaan ole libertiini eli vapaa ihminen, päinvastoin, hän on vain omien paheittensa uhri. On tärkeää ymmärtää kuinka kontrolli nykyään toimii ja miksi se toimii aivan eri tavalla kuin Saden aikana. Nykyaikainen kontrolli tekee libertinismin mahdottomaksi seuraavalla tavalla. Ihminen luokitellaan ensiksi poikkeavaksi ja hänen tapauksensa siirretään jonkun profession työn kohteeksi. Homot olivat ensin pappien ja poliisin asiakkaita, sitten psykiatrien ja lopuksi vapaita elämään omalla tavallaan. Tärkeää on huomata, että jo luokittelu homoksi on vapauden riistoa ja kapinan tukahduttamista. Sadelle homous on outo vietti ja pelottava himo, josta joutui kuolemanrangaistuksen uhan alaiseksi. Nyt kyseessä on psykobiologinen luokittelu johon liitetään tietyn elämäntavan kuvaus. Homogeenikin lienee jo löydetty. Mitään kapinaa homouteen ei enää liity, kyseessä on vain elämäntapa, yhtä tylsä ja sidonnainen kuin heterous. Homot ja heterot menevät tahollaan avioliittoon, ovat uskollisia toisilleen ja harastavat avioseksiä. Mitä jos sekaantuu eläimiin, vaikkapa oman navetan hiehoihin? Siitä saa kai syytteen eläinräkäyksestä ja sitten ohjataan hoitoon. Nykyään ei kenenkään sallita vakavissaan ilmoittaa elämäntavakseen elostelua tai irstailua. Niihin ei liity edes perversion mahdollisuutta, koska nykyään puhutaan parafiliasta. Ja parafilia on tieteellisen neutraali termi, jolla poikkeavuuden ilmiöt otetaan haltuun tieteellistä selitystä varten. Sade saattoi valita itselleen ja Dolmancélle irstailevan elämäntavan ajattelun, että se merkitsee oman valinnan tuottamaa vapautta ja onnea. Jos minä valitsen kuten budoaarissa suositellaan, olen vain hoidon tarpeessa oleva ressurssi joka kyllä paranee lääkkeiden ja psykoterapian avulla. Vapauden sijasta minulle tarjoillaan lääketieteellisen profession palveluksia.

Unohdettu ja uudelleen löydetty

Saden filosofia on paradoksaalisesti vanhanaikaista. Hän kirjoitti aikana jolloin Ranskan suuri vallankumous oli muuttamassa maailmaa ja tiede teki tuloaan. Aateliston vanha valta ja sen mahdollistama elämäntapa oli lopullaan, ja Sade todella

kuvaa ranskalaisen aatelin ja eliitin elostelua ja epätoivoista pyrkimystä kaiken normiston yläpuolelle. Budoaarissa ritari sanoo Dolmancélle: ”Julma mies, miten erilaisia periaatteesi olisivat, ellei sinulla olisi valtavia varojasi, joiden avulla voit aina tyydyttää intohimojasi” (s. 166). Irstailija vastaa: ”Niin ritari, te olette nuori ja todistatte sen puheillanne. Teiltä puuttuu kokemusta; ...” (s. 167). Dolmancén vastaus ritarille on vain se, että jotkut ovat rikkaita, jotkut eivät. Mutta, kuten Hegel sanoo, filosofian pöllö lentää hämärän laskeutuessa. Kun aika-kausi oli lopullaan, Saden oli hyvä tehdä siitä yhteenveto. Sitten hänen kirjansa sensuroitiin, poltettiin ja unohdettiin melkein sadaksi vuodeksi. Niitä toki luettiin, Nietzsche on hyvä esimerkki. Hänen mietelmänsä ruuskasta joka pitää ottaa mukaa kun menee tapaamaan naista, on poimittu suoraan Saden *Juliettesta*. Mutta vasta 1900-luvun kauhut nostavat Saden jälleen esiin kadotuksen yöstä. Tuo vuosisata oli taas jotakin johon Saden helvetinkuvat sopivat. Ateismi, normittomuus, massamurhat, sodat, diktaattorit ja mekaanisen tieteen voittokulku olivat taustana Saden romaanien uudelle tulemiselle. Nykyään on vaikea ymmärtää miksi Saden tekstejä pitäisi sensuroida. Sade itse joutui kieltämään, että on tekijä. Löydetty kirjat takavarikoitiin ja Sade pidätettiin.

Tommi Nuoppoksen kääntämä *Filosofia budoaarissa* on hyvä valinta käännettäväksi, koska se toimii johdantona Saden filosofiaan paljon paremmin kuin jo kauan saatavilla ollut *Justine*. Ja Nuoppoksen kääntää hyvin. *Juliette* puolestaan on valtaisa ja lukijaa raastava kirja. *Sodoman 120 päivää* on ehkä Saden hienoin ja tärkein teos, ja ehkä sekin saadaan aikanaan kokonaisuudessaan suomeksi.

Filosofia budoaarissa sisältää olennaisen Saden filosofista omalla tavallaan helppossa muodossa. Ulostoiden syöntiä on vähän, uhrien räikkäämistä on vain lopuksi ja silloinkin kohtaus on Saden paras, ainakin Barthesin mukaan. Ateismi ja jumalanpilkkua saavat osansa ja Saden filosofian keskeinen ajatus luonnosta ja luonnollisesta esitellään seikkaperäisesti. Kyseessä on tietysti katolisen kirkon suosiman luonnonoikeudellisen ajattelutavan parodia. *Juliettesta* nämä samat ajatukset esittää sitten itse Rooman paavi, ja nai Juliettea alttarilla. Homous on katolisen kirkon mielestä luonnontonta, koska mies ja nainen kuuluvat luonnollisesti

yhteen ja yhteyteen. Sade todistelee ankarasti, että jo peräaukon muodosta näkee, että luonto on tarkoittanut sen otamaan vastaan yhtä hyvin kuin luovuttamaan. Kun lukee Sadea, ei pidä unohdtaa naurua.

Budoaarissa yksinkertainen naiminen tai nussiminen, kuten Nuoppoksen kääntää, saa tavallista suuremman merkityksen. Tämä kirja on seksuaalisempi kuin muut ja siksi jotenkin ’normaalimpi’. Teksti on useissa kohdissa juuri niin koomista teennäisyydessään kuin Sadel-la useasti. Irstailijat muodostavat ryhmäseksissä asetelmia jotka ovat kuin teatterissa ikään. Sade halusi ennen kaikkea olla näytelmäkirjailija, ja se on helppo huomata tässäkin. Englannissa oli aikoinaan laki joka määräsi, että näyttämöllä esiintyvä strippari ei saanut liikkua. Hän otti asennon kuin patsas ja sitä miehet sitten tuijottivat. Saden asetelmissa on samaa staattisuuden sävyä. Ihmisen eivät voi liikkua niissä. Sitten ne puretaan. Kaikki tuntuu kovin hankalalta, mutta Saden sankarit eivät koskaan väsy. He kiihottuvat, kiduttavat ja laukeavat aivan rajatta. He toimivat kuin Sokrates, joka ei tullut juovuksiin vaikka joi viiniä, ei palelluttanut jalkojaan lumessa, ei koskaan väsynyt, ei erehtynyt. Saden sankarit ovat yli-inhimillisiä aivan samalla tavalla. Heidän kiimansa voittaa ruumiin asettamat rajoitukset aivan samoin kuin Sokrateen järki. Dolmancé on Saden Sokrates. Sade leikkii tietysti myös ajatuksella, että Dolmancé on yhtä analis-homoerootinen kuin Sokrates ja tietysti myös pedofiili. Saden teksti on täynnä kätkeytyjä viittauksia eurooppalaisen kulttuurin helmiin.

Filosofian kiihottavuus

Budoaarissa näkyy filosofoinnin kiihottavuus. Ensin ihmisen nautintoa tutkitaan teoreettisesti ja sitten sitä on myös kokeiltava. Mutta itse filosofia kiihottaa Saden irstailijaa ja ajaa hänet tekemään uskomattomia asioita. Tässä filosofia ei ole ihmettelyä, totuuden rakastamista ja tyyntä pohdiskelua. Filosofia nostattaa kiimaista raivoa. Se on käytännöllistä. Miten vakavasti Saden esittelemän loputtoman filosofoinnin voi ottaa, on eri asia. Joskus se vaikuttaa melkein järkevältä ja sitten taas on myönnettävä, että kirjoittaja pilkkaa (myös) filosofiaa. Puhe luonnosta ja sen tuhon vaatimuksesta

ehkä näyttää ensin hyvältä, mutta paljastuu lopulta parodiaksi. Todellinen filosofinen ongelma on piilossa Saden teksteissä, nimittäin yritys todistaa että suurin paha on suurin hyvä. Toisin sanoen, ihminen tekee oikein silloin kun hän tekee väärin. Kypsää ja oikein ajattelevaa ihmistä motivoi paha, joka on hänen korkein arvonsa. Tämän paradoksin esittely on Saden suurin saavutus filosofiasa, sillä minusta tuntuu. Tässä yhteydessä todettakoon myös Saden ajattelua kiusaava ongelma. Irstailija sanoo, että esimerkiksi murha on täysin yhdentekevä asia luonnon kannalta ja siksi siinä ei ole mitään väärää. Mutta jos murhassa ei ole mitään väärää, miksi on niin kiihottavaa murhata? Vastaus on siinä, että murhaaminen ei ole kiihottavaa. Murhaamiseen liittyvän ristiriidan filosofinen ajattelu on kiihottavaa. Vain filosofia kiihottaa vapaata ihmistä, ei mikään muu.

Tässä hengessä Sade parodioi kulttuuriantropologiaa ja etnografiaan perustuvaa etiikkaa. Hän mainitsee maita ja kansoja joiden tavat ovat rikollisia ranskalaisesta ja kristillisestä näkökulmasta katsoen. Esimerkiksi sukurutsan – rouva Saint-Ange ja ritari ovat sisarus – oikeutus sujuu seuraavasti: ”Kaikki uskonnot ovat pyhittäneet sukurutsan, kaikki lait ovat suosineet sitä” (s. 149). Sitten seuraa esimerkkejä maista ja kansoista. Ainakin Freud ja Westermarck olivat asiasta eri mieltä. Sade on filosofisen parodian Sesam, jota kannattaa tutkia hartaasti, huolella ja huumorilla. Tommi Nuoppoksen uudelle ja hienolle käännökselle toivoisi runsaasti lukijoita ja erityisesti ymmärtäjiä.

Timo Airaksinen